

ÇEVRE SORUNLARI VE BU SORUNLARIN ÇÖZÜMÜ ÇERÇEVESİNDE KÜRESEL KAMUSAL MALLAR, DIŞSALLIKLAR VE KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN ARZINA İLİŞKİN SORUNLAR¹

Hasan Çebi BAL²

ÖZET

Çevrenin küresel kamusal bir mal olması dolayısıyla çevre sorunlarının çözümü de küresel kamusal mal olarak değerlendirilmektedir. Çevre sorunları da kamusal malların kullanımı ile ortaya çıkmaktadır. Salgın hastalıklar, asit yağmurları, küresel ısınma, mali istikrarsızlıklar, küresel yoksulluk ve terör gibi ülkelere zarar veren sorunlar da küresel kamusal zararlar olarak tanımlanmaktadır.

Küresel kamusal malların kullanımında ortaya çıkan dışsallıklar ise piyasa başarısızlığına neden olmaktadır. Bu piyasa başarısızlığını çözmek amacıyla devlet yerine uluslararası piyasaya müdahale edebilecek bir yapı bulunmamaktadır. Ayrıca iklim değişikliğinin ve ozon tabakasında ortaya çıkan sorunların oluşumunda gelişmiş ülkelerin etkileri daha fazladır. Bütün dünyayı etkileyen ve az sayıda ülkenin birlikte hareket etmesiyle çözülemeyecek kadar büyük olan çevre sorunlarının çözümü amacıyla, ülkeler arasında küresel ölçekte işbirliğinin sağlanması ve müşterek çalışmaların yapılması zorunluluk arz etmektedir.

Makale, çevre sorunları ve çözümü çerçevesinde küresel kamusal mallar, dışsallıklar ve küresel kamusal malların arzına ilişkin sorunları teori ve literatür taraması çerçevesinde analiz etmeyi ve tartışmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küresel Kamusal Mal, Dışsallık, Çevre Sorunları.

Jel Kodu: H41, H23, Q50.

ENVIRONMENTAL PROBLEMS AND, IN THE FRAME OF THE SOLUTION TO THESE PROBLEMS, GLOBAL PUBLIC GOODS, EXTERNALITIES AND PROBLEMS WITH THE SUPPLY OF GLOBAL PUBLIC GOODS

ABSTRACT

Since environment is considered as global public goods, the solution to environmental problems is also considered as global public goods. Environmental problems occur with the use of public goods. The problems harming countries such as epidemic, acid rains, global warming, financial instability, global poverty and terror are also defined as public damages.

The externality emerging from the use of global public goods causes market failure. There is a structure that can respond to the international market instead of the government to solve this market failure. Moreover, the effects of the developed countries on the appearance of climate change and the problems in ozon layer are more. To solve the global problems that have been affecting the whole world and are so huge that can not be solved with the contribution of a few countries, it is a must to provide a global scale contribution of countries and to make cooperative studies.

This article aims to analyse and discuss global public goods, externalities, and the problems with supplying global public goods, in the frame of global problems and solutions and in the frame of literature search.

Keywords: Global Public Goods, Externality, Environmental Problems.

Jel Code: H41, H23, Q50.

¹ Bu makale, yazarın 2012 yılında “Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Çevre Sorunlarıyla Mücadele Aracı Olarak Kirlilik İzinleri Piyasasının Etkinliği” başlıklı Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı’nda hazırlanmış olduğu doktora tezinden türetilmiştir. Bununla birlikte, makalede bazı değişiklikler de yapılmıştır.

² Öğr.Gör.Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, idari@superonline.com

1. GİRİŞ

Çevre sorunlarının dünyanın ana gündem maddelerinden birisini oluşturduğu 1970’li yıllarda, çevre sorunlarını çözmek için çevre politikaları hayata geçirilmiştir. Çevre sorunları bir piyasa başarısızlığı olarak ve aynı zamanda bir kamu malı olarak değerlendirilmiş, büyük ölçüde devlet müdahalesini içeren çevre politikaları uygulamaya konulmuştur.

Çevreyi kirleten firmalar, üretim sonucunda ortaya çıkardıkları zararlı sonuçların maliyetini karşılamamakta, bu maliyetleri dikkate almamaktadırlar. Bu ise piyasa başarısızlığına neden olmaktadır. Bu durumda, çevre sorunlarının ortaya çıkışının önlenmesi veya maliyetinin fiyatlara dahil edilmesi gerekmektedir.

Çevre sorunlarının çözümü çerçevesinde piyasa başarısızlığının önlenmesi için, kamusal malların, özellikle de küresel kamusal malların arzının ve dışsallıkların yeniden tanımlanması ve bu malların kullanımının kurallara bağlanması gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler Gelişim Programınca 1999 yılında yapılan “Global Public Goods” adlı çalışmada, ilk defa küresel kamusal mal kavramı kullanılmıştır. Bu çalışmada küresel kamusal mal kavramı şu iki kriteri içermektedir; bütün ülkeler ve toplumlar, bugünkü ve gelecekteki bütün kuşaklar küresel kamusal mallardan yararlanmaktadır, küresel kamusal malların tüketiminde dışlama ve rekabet söz konusu olmamaktadır.

Küresel kamusal malların tanımından önce malların tanımı ele alınmalıdır.

2. MALLARIN TANIMI

Her şeyden önce İktisat bilimi, insan ihtiyaçlarının nasıl giderileceği sorunu üzerine odaklanır. Kaynakların kıt olduğu ve insanların ihtiyaçlarının sonsuz olduğu varsayımından hareketle, kıt kaynaklar ile sınırsız ihtiyaçlar arasındaki dengenin nasıl kurulabileceği üzerinde durur. Bu iki varsayımın da eleştirilen yanları bulunmaktadır.

Teorik olarak sonsuz sayıda ve çok çeşitli olduğu kabul edilen ihtiyaçların karşılanması, mal ve hizmetlerin üretimi ile mümkün olabilmektedir. İktisat yazınında mal, “insan gereksinimlerini doğrudan veya dolaylı olarak karşılama özelliğine sahip her türlü nesne” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011: 292). Bir diğer tanımlamada ise mal, “daha fazlası daha çok fayda sağlayan, imkânlar elverdiği ölçüde daha fazla tüketilmesi arzu edilen şey; insan ihtiyaçlarını karşılamaya yarayan, doğada bulunan, maddi varlığı olan her şey” olarak tanımlanmaktadır (Demir ve Acar, 2005: 268). Bu tanımlarda mal, esas itibarıyla ihtiyaçların karşılanması için kullanılan nesnelere dir. Bu metalar ya doğada hazır halde bulunur ya da üretim sürecinde insan emeği de katılarak kullanılacak hale getirilirler. Birincisine kendiliğinden yetişmiş bir yabancı mantarı, ikincisine ise kültür mantarı örnek verilebilir.

Herhangi bir şeyin mal karakteri kazanması için dört şartın aynı anda bulunması gerekir (Menger, 2009: 1-2);

1. İnsan ihtiyacını karşılamalıdır,
2. Bir ihtiyacın tatmin edilmesi için, nedensel ilişki kurulabilecek özellikler bu maddi varlıkta bulunmalıdır,
3. Bu nedensel ilişkiyle ilgili insan bilgisi olmalıdır,
4. İhtiyacın tatminini sağlamaya yetecek şekilde bu maddi varlık kontrol edilebilmelidir.

Tatmin etme özelliği olan ihtiyaç ortadan kalktığında, bu maddi varlık mal olma özelliğini kaybetmektedir.

Aristo, ihtiyaçların rasyonel ve irrasyonel düşüncelerden kaynaklanma durumuna göre gerçek mallar ve sanal mallar ayrımı yapmıştır. Gerçekte bir ihtiyacı karşılama özelliği bulunan mallara gerçek mallar denilmektedir. Gerçekte bir ihtiyacı karşılama özelliği bulunmayan, ancak gerekli özelliklere sahip olduğu zannedilen ve bu imaja sahip olan mallara ise sanal mallar denilmektedir. Toplumlar daha yüksek medeniyet ve bilgi seviyesine ulaştıklarında, gerçek malların sayısı sürekli olarak artmakta, sanal malların sayısı ise sürekli azalmaktadır (Menger, 2009: 3).

İktisat yazınında mallardan söz edilirken “hizmetler”e de değinilmekte, hatta tanımlama “mal ve hizmetler” şeklinde yapılmaktadır. Mal kavramının tanımı, “İhtiyaçları karşılama özelliği olan nesnelere, iktisatta, mal denir” şeklinde yapılmaktadır (Bulmuş, 2008: 3). Hizmet kavramının tanımı ise, “ihtiyaçları karşılama özelliği olan insan etkinliklerine, iktisatta, hizmet denir” şeklinde yapılmaktadır (Bulmuş, 2008: 3). Diğer bir tanımda ise hizmet “insan ihtiyaçlarının giderilmesine ve yaşamın kolaylaştırılmasına yönelik olarak insanlar

tarafından üretilen yahut organize edilen; elle tutulup gözle görülmeleri veya saklanmaları mümkün olmayıp, üretildikleri anda tüketilmeleri söz konusu olan avukatlık, taşımacılık, haberleşme, turizm, vb. gibi beşeri faaliyetler” şeklinde tanımlanmaktadır (Demir ve Acar, 2005: 188). İnsanların ihtiyaçlarını gidermeleri, mal ve hizmetin ortak yanlarıdır. Ancak mallar, hizmetlerden farklı olarak, doğada hazır halde de bulunabilirler. Bu yönden mal ve hizmet birbirinden farklılaşır. Ayrıca, hizmetler malların aksine maddi değildir ve bu nedenle stoklanamazlar.

Kaynak kavramı da mal ve hizmetlerin üretimi için gerekli bir unsurdur. Kaynak, “üretim sürecinde kullanılan üretim faktörlerine verilen genel ad” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011: 261). Bu çerçevede, örneğin kültür mantarı yapmak için kullandığımız mahzen, bu mahzenin üzerinde kurulduğu toprak parçası, mantarı topladığımızda paketlediğimiz kutular, paket yapmakta kullandığımız makineler ve bütün bu süreçte kullanılan insan emeği de kaynak olarak değerlendirilir. Yukarıda bir kısma değinilen ve kaynak olarak değerlendirilen pek çok şeyi içinde barındıran bir diğer kaynak da çevredir. Çevre de mal ve hizmet üretiminde kullanılan unsur olma özelliğine sahip olduğundan, kaynak kavramı içerisinde yer almaktadır.

3. MALLARIN SINIFLANDIRILMASI

Tanımlanan konuyu açıklayıcı hale getirmek için bir sınıflandırmaya gitmek yararlı olacaktır. Bu nedenle malların (ve hizmetlerin) bir sınıflandırılması yapılacaktır. Bu sınıflandırma, küresel iklim değişikliğinin nasıl bir mal olabileceğini anlamak bakımından da önemlidir.

Türkçe literatürde kendisine çokça başvuru alan bir çalışmada mal ve hizmetler, iki ölçüte göre sınıflandırılmaktadır: Dışlama ve tüketim. Burada dışlama, potansiyel arz edici tarafından belirlenen koşulları sağlamaması durumunda, bir mal ve hizmetin potansiyel talep edicisinin, o mal veya hizmeti satın almaktan dışlanmasını ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle dışlama, mal ve hizmetlerin ancak alıcı ve satıcısının anlaşmaları koşullarında el değiştirmesi anlamına gelmektedir (Savas, 1987: 35). Örneğin, bir şişe suyu üreten firma, bir şişe su için bir fiyat belirlemekte, bu fiyatı ödemeyenleri su içmekten mahrum edebilmektedir. Oysa bazı durumlarda bu mümkün olmamaktadır. Bir stadyumun hemen kenarında bir apartman daireninde oturan bir kişi, maç bileti almadığı halde balkonundan maçları seyredilebilir ve maç seyretmenin hazzını alabilmektedir. Oysa stat yönetimi, bir maçın hangi koşullarda seyredilebileceğini önceden belirlemektedir. Burada bu koşulları sağlamayan bir kişi de maçı seyredilebilmektedir.

Dışlamama mantıksal bir şey değil, maliyetlerden kaynaklanan bir sorundur. Yukarıdaki örnekte, istendiğinde, maçı izlemek isteyen bir apartman sakinine engel olacak tedbirler yine de alınabilir. Ancak böyle bir çaba içerisinde olmak anlamlı olmayacak, maçı izlemesini engellemek için yapılacak harcamalar yapılabilir bulunmayacaktır. Aynı şekilde, bir deniz feneri inşa eden bir kişi, isterse, oldukça maliyetli sistemlerle bu deniz fenerinden bedel ödemeksizin yararlanmak isteyenleri engellemenin yollarını bulabilir. Ancak getirisini çok aşabilecek maliyetler nedeniyle, bu yolu takip etmek yapılabilir olmayabilir.

Mal ve hizmetlerin sınıflandırılmasında başvuru alan bir diğer ölçüt de “tüketim”dir. Bazı mal ve hizmetler, aynı anda kalitesinden ve miktarından bir eksilme olmaksızın, pek çok kişi tarafından ortaklaşa tüketilebilir (Dinler, 2011: 593). Televizyon verici istasyonu, buna örnek verilebilir. Çok sayıda insan televizyon antenini bu vericiye çevirerek televizyon izleyebilmekte, üstelik bu, televizyon vericisinin sağladığı hizmetin kalitesini ve miktarını azaltmamaktadır. Denizde balık tutmak da ortaklaşa tüketime örnek verilebilir. Ancak buradaki ortaklık, televizyon vericisinden yararlanmadaki ortaklıktan farklıdır. Eğer bir balık birisi tarafından tutulmuşsa, başkası tarafından artık tutulamayacak demektir. Burada ortaklaşa bir tüketim vardır, ancak tüketilen bölümden diğer tüketicilerin dışlanması söz konusu olmaktadır.

Savas ve diğerleri (1987: 37) bu iki ölçütü kullanarak mal ve hizmetleri dört grupta toplamaktadır: Orta mallar, özel mallar, ortak havuz malları, doğal tekel malları.

Orta Mallar; özel kesim tarafından hiç üretilmeyen veya yeterince üretilmeyen, tüketimde dışarıda tutulamama ve rakisiz olma özelliklerini barındıran mallara denmektedir (TDK, 2011: 322).

Özel mallar; fiyatlandırılma ve satılma olanağı olması nedeniyle, kâr ençoklaştırması güdüsüyle hareket eden özel kesim tarafından üretilen, tüketimde yarış ve dışlanabilirlik özelliklerini barındıran mallardır (TDK, 2011: 332).

Ortak havuz malları, tüketimde yarış ve dışarıda tutulamama özelliklerine sahip olan doğal alanlar ile sulama sistemlerine denmektedir (TDK, 2011: 320).

Doğal tekel malları, dışlanabilirlik ve rakipsizlik özelliğine sahip ne tam kamu ne de tam özel mal özelliğine sahip olmayan, karma özelliğe sahip kablolu tv, paralı otoyol gibi mal ve hizmetlere denir (TDK, 2011: 114).

Özel mallar (örneğin bir şişe su), bireysel olarak tüketilebilmekte ve arz edicinin onayı olmaksızın kullanıcı tarafından elde edilememektedir. Bir kimse özel malları elde etmek istiyorsa bir ödeme yapmak durumunda kalmaktadır. Buna karşın orta mallar (örneğin ulusal savunma), ortak olarak tüketilebilmekte ve onun kullanımına ödeme yapmak istemeyen insanlar (örneğin savaş karşıtları veya vicdani retçiler) zor kullanılmaksızın dışlanamamaktadır. Ortak havuz mallarında (örneğin denizdeki balıkların tüketiminde) tüketim bireyseldir ancak onlardan bedava yararlanmak isteyenlere engel olmak neredeyse imkânsızdır.

Doğal tekel malları (örneğin şebeke suyu) ise ortak olarak kullanılır ancak kullanıcılar bir bedel öderler; bu bedeli ödemek istemeyenler (örneğin, su faturasını ödemeyenler) bu malları kullanmaktan kolay bir biçimde dışlanabilirler. Bir tüketicinin doğal bir mal veya hizmetin kullanımından dışlanması daha zorlaştıkça veya dışlanması daha maliyetli hale geldikçe, bu mal veya hizmet kolektif mal veya hizmete o kadar yaklaşmış olmaktadır.

Malları başka şekillerde sınıflandıran çalışmalara da rastlamak mümkündür. Buna göre mallar, örneğin, toplumsal (kolektif) mal ve hizmetler, yarı toplumsal (yarı kolektif, karma) mal ve hizmetler, özel mal ve hizmetler, erdemli mal ve hizmetler şeklinde dörde ayrılabilir (Akdoğan, 1993: 32). Yine, Kaul, Grunberg ve Stern (1999: 2) tarafından yapılan sınıflandırmada da Savas'ın (1987) sınıflandırmasındaki doğal tekel malları yerine kulüp malları yerleştirilmiştir.

Kulüp malları, kablolu televizyon ve sinema gibi tüketimde rakipsiz olma ve dışarıda tutulabilme özelliklerine sahip olan mallara denilmektedir (TDK, 2011: 280).

4. DIŞSALLIKLAR

Dışsallık, “piyasa fiyatlarını etkilememekle birlikte toplum refahının artmasına veya azalmasına yol açan her türlü etki” olarak ifade edilmektedir (TDK, 2011: 104). Başka bir tanımda ise dışsallık, “bir olay, olgu ya da sürecin doğal akışı içinde kendi dışındaki düzeneklere yaptığı etki” şeklinde tanımlanmaktadır (Demir ve Acar, 2005: 97). Birey, hayatını sürdürmek için üretmek, ürettiklerini başkalarıyla değiş-tokuş etmek ve tüketmek zorundadır. “Bireylerin giriştikleri üretim ve tüketim faaliyetlerinin sonucunda çevrelerine bir takım yan ve istenmeyen etkiler bıraktıkları görülür. Bu etkilere dışsallık denilmektedir” (Yıldırım, 2004: 193).

4.1. Çevre ile Dışsallıklar Arasındaki İlişki

Dışsallık, ortaya çıkan maliyetleri karşılamadan veya olumlu sonuçlardan yararlanmadan bir firma veya bireyin, faaliyette bulunması durumunda ortaya çıkmaktadır. Örneğin bir firma, üretim esnasında ortaya çıkan atıklarını bir nehre bıraktığında, bu atıklar daha sonra o nehrin civarında yaşayan ve nehirde bulunan canlıları etkilemektedir. Burada çevre bir kaynaktır ve ekonomik faaliyetlerde bulunulması sonucunda çevre bundan etkilenmektedir. “Ancak firmanın üretim maliyetlerinin içinde verilen zararların ortaya çıkardığı maliyetler yer almaz. Bu durumda geleneksel maliyet hesaplamalarında dikkate alınmayan, yani “çevreyi kirletenlerin, maliyetini karşılama gereğini duymadıkları” zararlı sonuçlara, ‘dışsallık’ adı verilmektedir. Bir ekonomik birimin etkinliklerinin, başka birimleri (kişi ya da kurumu) etkilediği ve bu etkinin piyasa ekonomisi yöntemleriyle giderilemediği her yerde bir dışsallıktan, bir başka deyişle ‘dış etki’den söz edilir. Bu etkinin dış etki olarak adlandırılmasının nedeni, “etkiyi yaratan ekonomik karar mekanizmasının etkilenen birimin dışında bulunmasıdır” (Keleş ve Hamamcı, 2005: 159). Özetle dışsallıklar, belirli faaliyetlerin yan ürünleridir de denilebilir (Kaul, Grunberg ve Stern, 1999: 5).

İktisatta tam rekabet koşullarında faaliyette bulunan bir firmanın dengesi, marjinal maliyetin (MM) marjinal hasıllata (MH) eşit olduğu noktada gerçekleşmektedir. Burada MM, faaliyette bulunan firmanın özel maliyetini, MH ise tam rekabet koşullarında oluşan denge fiyatını (F) göstermektedir. Ancak bir firma, üretim faaliyetleriyle çevrenin kirlenmesine yol açıyorsa, sadece bu çevrede yaşayan insanların sağlığını ve verimliliğini etkilemez, aynı zamanda diğer firmaların maliyetlerinin de yükselmesine neden olur. Bir başka ifadeyle, bu firmanın maliyetleri Pigou'nun kavramsallaştırmasıyla marjinal sosyal maliyeti (MSM) yansıtmaz. Buradaki “sosyal” sıfatı, maliyet ve hâsılat hesaplamalarında özel maliyet ve hâsılatların ötesinde bütün maliyet ve hâsılatların hesaba katılmasını ifade eder (Şahin, 1999: 121).

Kış-2012

Winter-2012

Cilt: 1 Sayı: 2 (01 – 11)

Volume: 1 Issue: 2 (01 – 11)

Sürdürülebilir kalkınma kavramı ile aslında, marjinal maliyet ile marjinal faydanın eşit olduğu denge koşulu yerini, marjinal sosyal maliyet (MSM) ile marjinal sosyal hasılatın (MSH) eşitlendiği bir denge koşulunun alması istenmektedir. Buna göre optimum kirlilik düzeyi şu formüle göre belirlenecektir (Pandey ve Bahrdwaj, 2004: 110):

$$\text{Fiyat (F)} = \text{MSM} = \text{MSH}.$$

Buradaki “sosyal” kavramının hem tanımının hem de hesabının oldukça zor olduğunu tekrar vurgulamalıyız. Bu nedenle çevre vergilerinde, çevre sübvansiyonlarında, kirlilik izinleri piyasalarında ve diğer çevre kirliliğini önlemeye dönük çabalarda optimal düzeyi belirlemeye yetkili makamlar, büyük zorluklar yaşamaktadırlar. Örneğin, küresel iklim değişikliği çerçeve sözleşmesinde her ülkenin emisyon indirimleri bakımından baz alacağı bir yıl belirlenmek istenmiştir. Tartışmalar sonucunda baz alınacak yılın 1990 olmasına karar verilmiştir.

Dışsallıklar, negatif dışsallıklar ve pozitif dışsallıklar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

4.2. Pozitif Dışsallıklar

Pozitif dışsallık, bir kişinin tüketiminin bir başka kişinin tüketimi üzerinde refah artırıcı etki yaratması olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011: 104). Yani eğer A birimi ve kişisi, B birimi veya kişisi için kimi olumlu sonuçlar yaratıyorsa, bunlara pozitif dışsallık adı verilir. Örneğin geniş ve güzel bir parka, dağ manzarasına ya da göle bakan konutlar için; park, dağ manzarası ve göl pozitif dışsallık kaynağıdır. Bir sporsevere göre, bir stadyumun içine bakan yüksek bir apartmanda yaşayanlar da böyle bir dışsallıktan yararlanıyor sayılabilir. Bu örnek, dışsallıkların her zaman objektif bir biçimde değil bazen öznel yönleriyle de öne çıkabildiğini göstermektedir (Keleş ve Hamamcı, 2005: 159). Bir kente havaalanı yapılması, bir ile üniversite açılmasına karar verilmesi, bir lokantanın hemen karşısına bir dershanenin açılması, bir dolmuş durağının hemen karşısına bir işyerinin açılması, pozitif dışsallıklara verilebilecek diğer örneklerdir.

İktisat yazınında pozitif dışsallıklarda “ikincil fayda” veya “doğrudan olmayan fayda” da söz konusudur (Margolis, 1957: 284-291). Örneğin bir yolun yapımı sonucunda bu yolu kullananlar için bir pozitif dışsallık söz konusudur. Ancak bundan başka, bu yolun kullanılmasıyla taşınan mallardan yararlananlar için de ikincil (doğrudan olmayan) fayda olarak bir pozitif dışsallık ortaya çıkmaktadır.

4.3. Negatif Dışsallıklar

Negatif dışsallıklar, “Üreticilerin kendi dışından kaynaklanan, verimliliğin azalmasına ve maliyetlerin artmasına yol açan etkiler” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011: 131). Negatif dışsallık kavramı bu çalışma açısından oldukça önemlidir. Eğer A birimi veya kişisi, B birimi veya kişisi için maliyetine katılmaksızın dış etkiler yaratmaktaysa, bir negatif dışsallıktan söz edilir. Örneğin, hava kirlenmesi gibi çevrenin ve insan sağlığının karşı karşıya bulunduğu zararlı sonuçların birçoğu negatif dışsallık olarak değerlendirilir. Sessiz, sakin bir semtte bir apartmanın hemen karşısına yapılan bir öğrenci yurdunun veya bir pazaryerinin, o apartmanda yaşayanlar için doğurduğu sonuç, yine negatif dışsallığı anlatan örnekler sayılabilir (Keleş ve Hamamcı, 2005: 159). Aynı şekilde, bir kentin hemen yanına kurulan bir çimento fabrikasından çıkan dumanların kente vermiş olduğu zarar, bir eğlence merkezinin geç saatlere kadar yaptığı müzik yayınının yarattığı gürültü, bir semte açılan ve ses düzeni dışarıya ses verecek şekilde tasarlanmış bir düğün evi, kent merkezine açılan bir alış-veriş merkezinin yarattığı trafik yoğunluğu; negatif dışsallıklar kapsamında değerlendirilmektedir.

Çevre kirliliği negatif dışsallıklar için önemli bir örnektir. Bir mal veya hizmetin üretimi veya tüketimiyle hiçbir ilgisi olmayan bireyleri etkileyen fayda veya zarara dışsallık denmektedir (Hubbard ve O'Brien, 2010:134). Örneğin hava kirliliğine neden olan elektriği üretmemesine veya kullanmamasına rağmen, astım rahatsızlığı olan insanlar kirliliğin zararına katlanmaktadırlar. Yine bir ülkede karbon salımının azaltılması için üretim ve tüketimde gösterilen çabalar sonucunda, çevre kirliliğini azaltan olumlu etkilerden dünyadaki bütün insanlar dışsallık olarak yararlanmaktadırlar. Oysa bu çabaları gösterenler için bir maliyetin ödenmesi söz konusu olduğu halde, bundan yararlanan diğer insanlar bunun için bir bedel ödememektelerdir.

Negatif dışsallıkların söz konusu olduğu durumlarda, üretim miktarı olması gerekenden fazla olmaktadır. Çünkü işletmeler, kendi faaliyetleri nedeniyle ortaya çıkan maliyet yükünün tamamını üstlenmezler (Bulmuş, 2008: 472).

4.4. Dışsallıkların Ekonomik Etkinliği Azaltıcı Etkileri

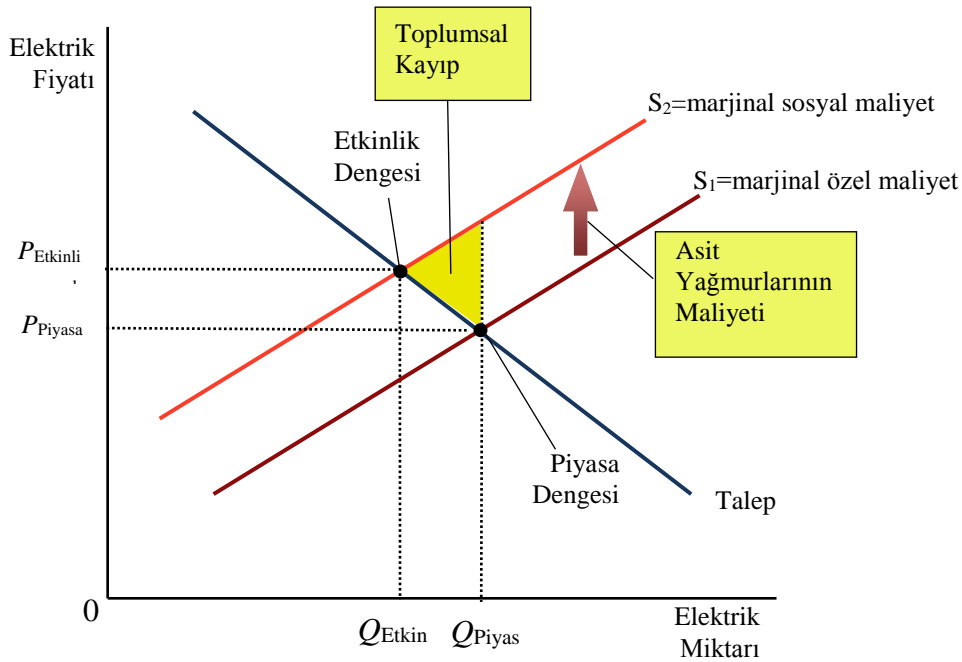
Etkin kullanımın sağlanması sorunu, piyasa ekonomisinin ana konularından birisidir. Etkin kullanımın sağlanamaması, piyasa başarısızlıklarına neden olmaktadır. Dışsallıklar ile birlikte kamu malları, eksik bilgi ve eksik piyasalar, piyasa başarısızlıklarının nedenleri arasında yer almaktadır (Dinler, 2011: 582).

Üretimde ortaya çıkan negatif dışsallıklar ile tüketimde ortaya çıkan pozitif dışsallıklar da ekonomik etkinliği azaltıcı etkide bulunmaktadır (Hubbard ve O'Brien, 2010:134).

4.4.1. Üretimde Ortaya Çıkan Negatif Dışsallıkların Ekonomik Etkinliği Azaltıcı Etkileri

Mal veya hizmet üretiminde bulunan bir üretici, maliyetlerin tamamını kendisi karşılamaktadır. Ancak bu gerçek her zaman doğru olmamaktadır. Örneğin elektrik üretiminde özel maliyetler üretici tarafından karşılanmakta, bazı dışsal maliyetler ise üretici olmayan insanlar tarafından karşılanmaktadır.

Şekil 1. Kirliliğin Ekonomik Etkinlik Üzerindeki Etkisi

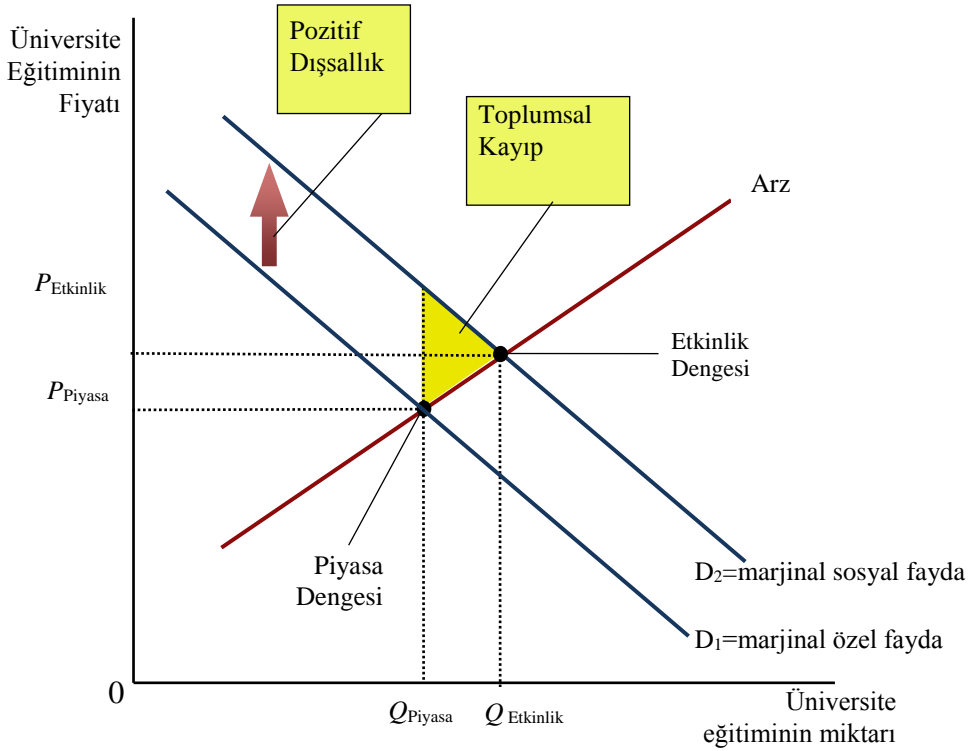
Kaynak: Hubbard ve O'Brien, 2010, 135.

Şekil 1'de görüldüğü gibi, elektrik üretiminin toplam maliyeti, özel maliyet ve dışsal maliyetin (sosyal maliyetin) toplamından oluşmaktadır (Hubbard ve O'Brien, 2010:134). Negatif dışsallıklar böylece piyasa başarısızlığına neden olurlar (Dinler, 2011: 582).

4.4.2. Tüketimde Ortaya Çıkan Pozitif Dışsallıkların Ekonomik Etkinliği Azaltıcı Etkileri

Talep eğrisi, bir malın tüketiminden elde edilen bütün faydaları kapsamaktadır. Ancak örneğin üniversite eğitiminden elde edilen faydaların toplamı, eğitimi alan öğrencinin elde ettiği faydadan fazladır. Bu nedenle talep eğrisinin olması gereken seviyesi, Şekil 2'deki D2 seviyesidir. Şekil 2, üniversite eğitimi piyasasında tüketimdeki pozitif dışsallıkların etkisini göstermektedir (Hubbard ve O'Brien, 2010:136).

Şekil 2. Pozitif Dışsallığın Ekonomik Etkinlik Üzerindeki Etkisi

Kaynak: Hubbard ve O'Brien, 2010, 136.

Şekil 2'de talep ile arzın kesiştiği piyasa dengesi noktasında üniversite eğitiminden öğrencinin elde ettiği fayda, üniversite eğitiminin sağladığı toplam faydadan küçük olduğundan, aradaki fark toplumsal kayıptır. Bu nedenle pozitif dışsallık ekonomik etkinliği azaltmaktadır.

5. KÜRESEL KAMUSAL MALLAR

Ekonomiyle ilgili diğer pek çok tartışma gibi kamusal mallarla ilgili tartışmaların da esas olarak ulusal nitelikte tartışılan bir kavram olduğu düşünülebilir (Kaul, Grunberg ve Stern, 1999: 8).

1970'li yıllardan itibaren dünyada neoliberal politikalar gittikçe güç kazanmıştır. Bu çerçevede kamu tarafından üretilen malların özel sektör tarafından üretilmesi ve dolayısıyla devletin üretimdeki payının gittikçe azalan bir seyir izlemesi eğilimi hız kazanmıştır. Ayrıca küreselleşmeyle ortaya çıkan sorunlar çerçevesinde küresel ölçekte toplumları ilgilendiren kamusal nitelikteki bazı mal ve hizmetlerin üretilmesinde ve finansmanında ulus devletlerin yetersiz kalması sonucunda, küresel kamusal mal (KKM) kavramı ortaya çıkmıştır. Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan yapıda, küresel ölçekte yarar sağlayan ve bölünemez nitelikli mal ve hizmetlerin finansmanında ulus devletler tek başına yeterli olamamaktadırlar (Akdemir ve Şahin, 2006: 1-2).

Ayrıca ortaya çıkan çevre kirliliği ve iklim değişikliği gibi sorunlar nedeniyle önemli bir kavram olan sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde de Küresel Kamu Malları daha çok gündeme gelmektedir.

1999 yılında Birleşmiş Milletler Gelişim Programı tarafından yapılan "Global Public Goods" adlı çalışmada, küresel kamusal mal kavramı ilk kez kullanılmıştır. Bu çalışmada küresel kamusal mal kavramı iki ölçütü içermektedir. Birinci ölçüte göre; bütün ülkeler ve toplumlar, bugünkü ve gelecekteki bütün kuşaklar küresel kamusal mallardan yararlanmaktadır. İkinci ölçüte göre, küresel kamusal malların tüketiminde dışlama ve rekabet söz konusu olmamaktadır. Küresel kamusal mallarda ülkeler arasında rekabet bulunmamaktadır ve insanlar bu malları kullanmaktan dışlanamamaktadırlar (Ferroni ve Mody, 2002: 6).

Genel olarak KKM; “dünya üzerindeki bütün bireyler (şu anda yaşayanlar ve gelecek kuşaklar) tarafından elde edilebilen, tüketiminde rekabetin ve kısıtlamanın bulunmadığı, herkesin yararlanabildiği ve finansmanının global olarak sağlandığı faydalar” şeklinde tanımlanmaktadır (Ortaç, 2004:15).

Dünyada ortak kullanıma açık doğal kaynakların kullanımıyla ilgili William Forster Lloyd’un 1883 yılında “Nüfusu Kontrol Konusunda İki Ders” başlıklı yazısında, bireylerin faydalarını ençoğa çıkarma kararlarının toplamının, doğal kaynakların kullanılması gereken düzeyden daha fazla kullanılmasına neden olacağı açıklanmaktadır (Brown, 1989: 14).

Küresel ısınma, çevre kirliliği ve asit yağmurları gibi küresel riskler yanında, dünya barışının korunması ve küresel finansal pazarların dengelenmesinin sağlanması da küresel kamusal mallara eklenmiş bulunmaktadır (Thoyer, 2006: 1).

Küreselleşme kavramının henüz adının dahi bilinmediği bir dönemde, Marx ve Engels bu kavrama işaret etmişlerdir : “eski yerel ve ulusal yalıtımın ve kendine-yeterliliğin yerini, ulusların çok yönlü karşılıklı ilişkileri, evrensel-karşılıklı bağımlılığı alıyor. Ve maddi üretimde olan, zihinsel üretimde de oluyor. Tek tek ulusların zihinsel yaratıları, ortak mülk haline geliyor” (Marx ve Engels, 1998: 14-15).

6. KAMUSAL MALLARIN ARZINA İLİŞKİN SORUNLAR

Kamusal malların hem ortaklaşa tüketilme hem de dışlama imkânının bulunmaması özelliklerinden dolayı, arz edicilere doğru sinyalleri göndermeye engel olan durumlar yaşanır. Bu durumlarda bireysel faaliyetlerin oldukça rasyonel oldukları söylenebilir ancak –topluluk, ulus veya insanlık gibi- daha geniş bir perspektiften bakıldığında arz ve talebin en uygun şartlarda oluşmasına engel olan durumların yaşanabildiği şartlar ortaya çıkabilir (Kaul, Grunberg ve Stern, 1999: 6). Söz konusu bu şartlar değişik şekillerde sınıflandırılarak ele alınabilir. Ancak burada, kamusal malların arzına ilişkin sorunların sadece birkaçına değinilecektir.

6.1. Bedavacılık Sorunu

Bedavacılık sorunu, bedavacıların olduğu bir etkinlikte, maliyete katlananların bekledikleri yararı elde edememeleridir (TDK, 2011: 50). Kamusal mal ve hizmetlerden yararlananların yararlanma düzeylerinin ne olduğunun ayırt edilememesi sonucunda maliyetlerin kullanıcılara tam olarak yansıtılmaması, kullanıcıların kaynakları ortaklaşa kullanmalarına rağmen maliyetleri başkalarına yansıtılabilmeleri durumunu ifade etmektedir (Demir ve Acar, 2005: 49). Bedavacılık sorununa işaret edilirken, Garrett Hardin’in orta mallarıyla ilgili yaptığı değerlendirmelere başvurmak yararlı olacaktır.

Hardin, mera örneğinden yola çıkarak, herkesin erişimine açık bir orta malının kullanımının, nasıl olup da bir trajediye dönüştüğünü klasikleşmiş makalesinde (“Orta Mallarının Trajedisi”) ele almaktadır. Hardin’e (2003: 17) göre; meralar kimsenin mülkiyetinde olmadığından, her çoban tarafından çok sayıda koyunu otlatmak için kullanılır. Her çobanın meraya sınırsız bir şekilde ulaşımı, kısa ve hatta orta vadede bir soruna yol açmayabilir. Ancak bu durum, sonsuza kadar devam etmeyecektir. Bir gün gelecek, koyunları otlatmak için mera yeterli olmayacaktır. Çünkü mera üzerindeki baskı, meranın taşıma kapasitesini aşacaktır.

Hardin (2003: 17), rasyonel bir çobanın “takip etmem için tek makul yol, bu sürüye başka bir hayvan daha eklemektir.” şeklinde düşüneceğini belirtmektedir. Bu mantık yürütme, Hardin’e göre orta mallarını paylaşan her çoban tarafından ulaşılan bir sonuç olacaktır. Hardin (2003: 17) analizini şu şekilde tamamlamaktadır: “orada trajedi olur. Her bir çoban, kendisini (sınırlı bir dünyada) sınırsız bir şekilde sürüsünü artırmaya zorlayan bir sistemin içine kısıtılır. Herkesin koşarak gittiği varış noktası yani amaç, felâkettir; bu kişiler, orta mallarının serbestçe kullanılmasına inanan bir toplumda kendileri için en iyi çıkar ne ise, onun peşinde koşan insanlardır. Orta mallarının serbestçe kullanımı, herkesi iflâsa götürür.”

Burada Hardin analizini iktisadın esas aldığı rasyonel insandan hareketle yapmaktadır. Dolayısıyla bu insan tipine yöneltilebilecek her türlü eleştiri, Hardin’in analizini de tartışmalı hale getirecektir.

6.2. Mahkûmlar Açmazı

Mahkûmlar açmazı, savunmaları konusunda ortaklaşa hareket etmelerine engel olacak şekilde iki farklı mahkûmun iki ayrı hücreye konulmasından hareketle geliştirilen bir teoridir. Barry’nin (2003,78) örneğinde,

şüpheli Smith ve Jones işledikleri bir hırsızlıktan dolayı savcı tarafından sorgulanmaktadır. Aynı anda farklı odalarda sorgulandıklarından, Smith ve Jones birbiriyle işbirliği yapamamaktadır. Önlerindeki seçenekler ise şöyledir: Eğer ikisi de sessiz kalırlarsa iki suçlu da üç yıl hapis cezası alacaktır. Tam tersine her ikisi de suçu itiraf ederse, her ikisi de on yıl hapis cezasıyla cezalandırılacaktır. Bir başka seçenek de zanlılardan birinin, örneğin Smith, suçu Jones'un işlediğini söyler ve Jones da sessiz kalırsa, Smith serbest kalacak, Jones ise on iki yıl hapis cezası alacaktır (Barry, 2003: 78; Kaul, Grunberg ve Stern, 1999: 7).

Mahkûmlar açmazı, iki veya daha fazla tarafın, işbirliğinden kaçınmak için benzer teşviklere sahip oldukları ancak işbirliğine girecekleri ve güven tesis edecekleri mekanizmaların olmadığı gerçek hayattaki örnekleri temsil etmesi bakımından oldukça önemli görülmektedir (Kaul, Grunberg ve Stern, 1999: 7-8). Buna kirlilik örnek verilebilir. Örneğin, belirli bir sektörde, işbirliği yapma imkânının bulunmadığı bir durumda, taraflardan katı atıklarını bertaraf etmeleri istense, her bir firma diğer firmaların bu işe girişmeyeceğini ve tek başına böyle bir işe girişmenin rekabet ortamında kendisine ilave maliyetler yükleyeceğini ve en sonunda zarar etmek durumunda kalacağını düşünecektir. Her bir firmanın aynı şekilde düşünmesi durumunda kirlilik konusunda bir iyileşme sağlanamayacaktır. Bu türden piyasaya başarısızlıklarının bulunduğu durumlarda, devletin örneğin standartlar belirlemek veya diğer mali teşviklerle bu durumu düzelterek kolektif eylem içine girmesi önerilmektedir (Kaul, Grunberg ve Stern, 1999: 8).

6.3. Küresel Kamusal Mal Türleri

Küresel kamusal mal ve hizmetin coğrafi anlamda kapsadığı alan dikkate alınarak, örneğin, yerel, ulusal, bölgesel kamusal mallar şeklinde sınıflandırılabilir. Yine, standart anlamdaki “mallar” yerine sonuçlar şeklinde nihai küresel kamusal mallar (örneğin, çevre, insanlığın ortak mirası, barış ve istikrar, vb. gibi) ile ara küresel kamusal malları (örneğin, uluslararası rejimler) ayrımı da yapılabilecek bir başka sınıflandırmadır (Kaul, Grunberg ve Stern, 1999: 13). Yapılan bu sınıflandırmalar ve mallar üzerine yapılacak tartışmalar artık ulusal ölçekten küresel ölçüğe taşınmıştır.

Burada dikkat çekilmesi gereken önemli bir nokta, küresel kamusal malları kimin sunacağı sorusudur. Ulusal düzeyde bir kamu malı tartışması yapıldığında; piyasanın görünmez elinin başarısız olduğu bir alana devletin müdahil olması gerektiği savunulmakta, piyasanın bıraktığı boşluğu devlet doldurmaktadır (Kaul, Grunberg ve Stern, 1999: 14). Küresel kamusal malları bir dünya devleti mi veya Birleşmiş Milletler (BM) mi arz edecektir? Bir dünya devleti bulunmadığından, bu görevi BM'nin üstlenmesi gerektiği söylenebilir. Ancak BM, ne karar alma ne de aldığı kararların uygulanıp uygulanmadığını denetleyebilme bakımından ulus devlete benzememektedir. BM, örneğin bir kolluk kuvvetine sahip değildir. Karar alma süreci de oldukça karmaşık, aynı zamanda anti-demokratik bir yapıdadır. Bu nedenle, küresel kamusal malların arzını BM yapmalıdır demek çok kolay değildir, ancak ortada başka bir seçenek de bulunmamaktadır (Şahin, 2005: 65).

Garrett Hardin'in “Orta Malların Trajedisi” adlı makalesinde, orta malların bugünkü bütün yeryüzü olduğunu ifade etmektedir. Williams Ophuls'a göre ise, orta mallar yeryüzünün atmosferini, dış tabakasını, okyanuslarını, üst atmosferini ve suyunu da kapsamaktadır (Brown, 1989: 14).

Küresel kamusal mallar, küresel kamusal zararlar olarak da var olabilmektedir. Bu durumda küresel kamusal malların artışı, bir taraftan ülkeler arasında entegrasyonu sağlarken, diğer taraftan dünyadaki pek çok ülkeyi de risk altına sokmaktadır. Örneğin salgın hastalıklar arasında sayılan AIDS, bir bölgeden dünyaya yayılan bir küresel kamusal zarardır. Yine küresel iletişimi hızlandıran fakat aynı zamanda şifre kırıcılar ve zararlı virüslerin verdiği zararlar ile bütün dünyaya zarar verilmesinin yolunu da açan internet, bir küresel kamusal zararı da içermektedir (Susam, 2008: 277). Ayrıca asit yağmurları, küresel ısınma, iklim değişikliği, mali istikrarsızlık, küresel yoksulluk, ülkeler arası terör gibi örnekler de, dünyayı tehdit eden küresel kamusal zararlardır (Kirmanoğlu, 2007: 133).

Küresel kamusal mallar dört farklı şekilde sınıflandırılabilir (Morrissey, 2002: 36);

- i. Çevresel sınıflandırma, (okyanuslar, biyolojik değişiklikler, iklim),
- ii. Sosyal sınıflandırma (sağlık, insan hakları, barış ve güvenlik),
- iii. Ekonomik sınıflandırma (finansal istikrar, ticaret rejimi),
- iv. Kurumsal sınıflandırma (bilgi, yönetim).”

Nüfus artışı, kentleşme ile sanayileşme ve ekonomik büyüme sonucunda üretim ve tüketim hızla artmış, çevre ve doğal kaynaklar tahrip edilmeye başlanmıştır. Çevre faktöründen kaynaklanan dışsallıklar nedeniyle artan maliyetler, ülke ekonomilerini olumsuz etkilemektedir. Çevre konusunda ortaya çıkan bu dışsallıkların çok sayıda ülkeyi etkilemesi ile sorun küresel ölçüğe taşınmakta ve gelecek kuşakları da kapsamaktadır (Susam, 2008: 285).

Çevrenin küresel kamusal bir mal olması nedeniyle, çevre sorunlarının çözümü de küresel kamusal bir maldır, küresel ölçekte işbirliğini ve ortak hareket edilmesini gerektirir (Mutlu, 2006: 62).

Barış ve güvenlik, ulusal sınırların dışını da kapsadığında yani uluslararası alanda yürürlükte olduğunda fayda sağlamaktadır ve bireyler bu küresel kamusal maldan dışlanamamaktadır. Çevre sorunlarının ortaya çıkaracağı barış ve güvenlik zaaflarının çözümü de, dünya barışını sağlamakla görevli kurum ve kuruluşların ne denli etkili olacakları ile yakından ilintili olmaktadır.

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde negatif dışsallıklar üretim ve tüketim faaliyetlerinin kaçınılmaz bir ürünü olarak kabullenilmemekte; aksine, dışsallıkları içselleştirmenin yani maliyetlere eklemenin yolları araştırılmaktadır. Bu çerçevede olumsuz bir dışsallık olan çevre kirliliğinin de dışsal maliyetlere yol açtığı kabul edilmekte; dışsal maliyetlerin önlenmesinde bazı yaklaşımlardan ve çözüm önerilerinden yararlanılmaktadır. Günümüzde, sorunun çözümü için piyasanın da içinde yer aldığı çözüm önerileri tartışılmakta ve hatta uygulama alanı bulmaktadır. Bu yaklaşımların ve çözüm önerilerinin ağırlık merkezini devlet müdahalesi oluşturmaktadır. Çevre kirliliğinin önlenmesinde piyasa ekonomisinin yetersiz kalması, devletin soruna müdahale etmesini gerekli kılmaktadır.

Küresel riskler olan çevre sorunlarına ek olarak, dünya barışının sağlanması, korunması ve küresel finansal pazarların dengelenmesinin sağlanması da küresel kamusal mallar kapsamında değerlendirilmektedir. Bu nedenle çevre sorunlarının kendisi ve çözümü de küresel kamusal mal tanımına dahil edilmiştir.

Mahkûmlar açmazı örneğindeki gibi açmazlar, çevre sorunlarında da yaşanmaktadır. Örneğin işbirliği yapma imkânının bulunmadığı bir durumda, bir sektördeki firmalardan katı atıklarını bertaraf etmeleri istense, her bir firma, rakip firmaların katı atıkları için ek maliyetlere katlanmayacağını ve sadece kendisinin ek maliyetlere katlanması durumunda da zarar edeceğini ve haksız rekabetle karşılaşacağını hesaplayacaktır.

Orta malların trajedisinde olduğu gibi, rasyonel insan, maliyetleri nedeniyle çevre sorunlarına duyarsız kalmaktadır. Bu durumda Hardin'in (2003: 19) belirttiği gibi, "hepimiz, kendi yuvamızı pislettiğimiz" bir sistemin içinde sıkışmış durumda kalmaktayız.

Bu piyasa başarısızlıklarının ortaya çıkabileceği durumlarda, devlet standartlar belirlemeli ve mali teşviklerle piyasa başarısızlığını düzelterek düzenleme ve denetlemeleri uygulamaya koymalıdır.

Küresel kamusal malların serbestçe kullanımı, dünyayı felakete sürüklemektedir. Dünyayı bu felaketlerden korumanın yolu, küresel kamusal mallara ilişkin düzenleme/sınırlamaların dünya devletlerince gerçekleştirilmesi ve bu düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanmasıyla mümkün olabilir.

Küresel kamusal malların sunumu konusunda ulus devlet benzeri tek yapılanma, bölgesel düzeyde bir araya gelmiş devletler topluluğu şeklindeki AB'dir. AB, üyesi olan ülkeleri de bağlayan kararlar alabilmesi ve uygulayabilmesi, hatta bir yargı organına sahip olması bakımından BM'den oldukça farklıdır. Ancak AB, sadece AB üyesi ülkeler için bağlayıcı kararlar alabilmekte ve uygulayabilmektedir. Oysa çevre sorunlarının önemli bir bölümü küreseldir. Dolayısıyla bu sorunların çözümünde küresel ölçekte müşterek zorlama anlamına gelebilecek kararların alınması ve uygulanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akdemir, Ali ve Mehmet Şahin (2006), "Küresel Kamusal Malların Üretim ve Yönetim Dinamikleri Bağlamında Sınıflandırılması", Maliye Yazıları, Sayı:150, 1-22.

Akdoğan, Abdurrahman (1993), Kamu Maliyesi, Gazi Büro Kitabevi, Ankara.

Barry, Norman P. (2003), Modern Siyaset Teorisi, (Çev.) Mustafa Erdoğan ve Yusuf Şahin, Liberte Yayınları, Ankara.

Kış-2012

Winter-2012

Cilt: 1 Sayı: 2 (01 – 11)

Volume: 1 Issue: 2 (01 – 11)

Brown, Lester Russel ve Edward C. Wolf (1998), Gezegemimizi Kurtarmak, Tübitak-Tema Vakfı Yayınları 4, 2. Baskı, Ankara.

Bulmuş İsmail (2008), Mikroİktisat, Genişletilmiş 6. Baskı, Okutman Yayıncılık, Ankara.

Demir, Ömer ve Mustafa Acar (2005), Sosyal Bilimler Sözlüğü, Adres Yayınları, Ankara.

Dinler, Zeynel (2011), Mikro Ekonomi, Ekin Basın Yayın-Dağıtım, Bursa.

Ferroni, Marko ve Ashoka Mody (2002), International Public Goods: Incentives, Measurement and Financing, Kluwer Academic Publishers and World Bank, Washington D.C.

Hardin, Garrett (2003), Orta Malların Trajedisi, (Çev.) Y. Şahin, Piyasa, Cilt: 2, Sayı: 1, 13-26.

Hubbard, R. Glenn ve Antony Patrick O'brien (2010), Economics, Global Edition, Third Edition, Pearson Publication, Boston.

Kaul, Inge; Isabelle Grunberg; Marc Stern (1999), Global Public Goods: International Cooperation in the 21st Century, Oxford University Press, New York.

Keleş, Ruşen ve Can Hamamcı (2005), Çevre Politikası, İmge Kitabevi, Ankara.

Kirmanoglu, Hülya (2007), Kamu Ekonomisi Analizi, Beta Yayınları, İstanbul.

Margolis, Julius (1957), Secondary Benefits, External Economies, and the Justification of Public Investment, Vol. 39, No. 3, MIT Press, 284-287, (Erişim Adresi: <http://www.jstor.org/stable/1926044>, Erişim Tarihi: 15.12.2011).

Marx, Karl ve Frederic Engels (1998), Komünist Parti Manifestosu, Sol Yayınları, Ankara.

Menger, Carl (2009), İktisadın Prensipleri, (çev.) A. Kemal Çelebi, Liberte Yayınları, Ankara.

Morrissey Oliver; Dirk Te Velde; Adrian Hewitt (2002), "Defining International Public Goods, Conceptual Issues", In M. Ferroni And A. Mody (Ed) International Public Goods: Incentives, Measurements, and Financing, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.

Mutlu, Ayşegül (2006), "Küresel Kamusal Mallar Bağlamında Sağlık Hizmetleri ve Çevre Kirlenmesi: Üretim, Finansman ve Yönetim Sorunları", Maliye Yazıları, Sayı 150, 60-62.

Ortaç, Fevzi Rifat (2004), Global Kamu Malları ve Finansmanı, Gazi Kitabevi, Ankara.

Pandey, Rita ve Geetesh Bhardwaj (2004), "Comparing the Cost Effectiveness of Market-based Policy Instruments versus Regulation: The Case of Emission Trading in an Integrated Steel Plant in India", Environment and Development Economics, Sayı 9, 107-122.

Savas, Emanuel S. (1987), Privatization: The Key to Better Government, Chatham House, New York.

Susam, Nazan (2008), "Kamu Maliyesinde Sınır Ötesi Bir Kavram: Küresel Kamusal Mallar", Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 277-289, (Erişim Adresi: http://hukuk.erkincan.edu.tr/dergi/makale/2008_XII_12.pdf, Erişim Tarihi: 10.12.2011).

Şahin, Yusuf (1999), "Türk Vergi Sisteminin 'Çevresel Vergiler' Açısından Değerlendirilmesi", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı 133, 119-137.

Şahin, Yusuf (2005), Küresel Isınma Fetişizmi, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

TDK (2011), İktisat Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Thoyer, Sophie (2006), "Global Public Goods", Policy Brief Paper, (Erişim Adresi: <http://www.agromontpellier.fr/sustra>, Erişim Tarihi: 10.12.2011).

Yıldırım, Uğur (2004), "Çevre Sorunlarına Ekonomik Yaklaşımlar", Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar, (Ed.) Mehmet C. Marin, Uğur Yıldırım, Beta Basım Yayım, İstanbul, 189-204.